MAH/NAN/10936/2015
ISSN : 2454-7905
SJIF 2021 - Impact Factor: 6.91

Worldwide International Inter Disciplinary Research Journal

(A Peer Reviewed)

Year - 6, Vol.I, Special Issue-XXVIII, 14 April 2021

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार

Thoughts of Dr. Babasaheb Ambedkar

Editor : Dr. Rajesh Gangadharrao Umbarkar

Address for Correspondence

Mrs. Pallavi Laxman Shete

tor in Chief : Worldwide International Inter Disciplinary Research Journal (A Peer Reviewed Reffered)
Principal, Sanskriti Public School, Nanded (MH, India) Email : shrishprakashan2009@gmail.com

Dr. Rajesh G. Umbarkar

ouse No. 624 - Belanagar, Near Maruti Temple, Taroda (Kh.) Nanded - 431605 (India - Maharashtra)
Email - umbarkar.rajesh@yahoo.com, shrishprakashan2009@gmail.com Mob. No. 9623979067
Director : Mr. Tejas Rampurkar (For Internat[illegible] Contacts only + 91-8857894082)

(Arts - Humanities - Social Sciences - Sports, Commerc[illegible]nce, Education, Agriculture, Management,
aw, Engineering, Medical, Ayurveda, Pharmaceutical, Journalism, Mass Communication, Library Science Faculty's)

ISSN: 2454 – 7905

SJIF Impact Factor: 6 . 91

Worldwide International Inter Disciplinary Research Journal

A Peer Reviewed Referred Journal

Quarterly Research Journal

(Arts-Humanities-Social Sciences- Sports, Commerce, Science, Education, Agriculture, Management, Law, Engineering, Medical-Ayurveda, Pharmaceutical, MSW, Journalism, Mass Communication, Library sci., Faculty's)

www.wiidrj.com

Vol. I   Special ISSUE - XXVIII   Year – 6   14 April 2021

SPECIAL ISSUE FOR

DR. BABASAHEB AMBEDKAR THOUGHT'S

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार

Special Issue Editor by

Dr. Rajesh Gangadharrao Umbarkar

Dept. of Economics

N. S. B. College, Nanded.

Editor in Chief : Mrs. Pallavi Laxman Shete

Principal, Sanskrti Public School, Nanded. (MH. India) Email: Shrishprakashan2009@gmil.com

Director : Mr. Tejas Rampurkar

(For International contact only +91-8857894082)

Address for Correspondence : House No.624 - Belanagar, Near Maruti Temple, Taroda (KH), Nanded – 431605 (India -Maharashtra) **Email:** Shrishprakashan2009@gmil.com umbarkar.rajesh@yahoo.com **Mob. No:** +91-9623979067

Website: www.wiidrj.com

17.	सामाजिक आणि आर्थिक विकासात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जलधोरण	प्रा. डॉ. जे. टी. कांबळे	68
18.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या धार्मिक चळवळी चा मातंग समाजावर झालेला परिणाम	प्रा. डॉ. सुनिल संभाजी साठे	72
19.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक कार्य	डॉ. गीता विशे	77
20.	हिंदु कोड बिल व स्त्रीउत्थान	प्रा. डॉ. राजेंद्रप्रसाद टी. पटले	81
21.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे इतिहास विषयक विचार	सौ. रंजलकर विनिता विनोदराव	84
22.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार	डॉ. अशोक भाऊराव माळशिखरे	86
23.	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या आर्थिक विचारांचा अभ्यास	प्रा. डॉ. मगर डी. के.	91
24.	आधुनिक भारताच्या जडणघडणीतील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कृषी विषयक विचार	प्रा.वटाणे कल्याण राजेंद्र	94
25.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे पाकिस्तान विषयक विचार	प्रा. साके एल व्ही	98
26.	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जीवनमानावर प्रकाश टाकणारी पुस्तकांची सूची	अजिंक्य दत्तात्रय पाटील	101
27.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार	सोनाली मदनराव नखाते	105
28.	संसदीय लोकशाही विषयी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार	प्रा. डॉ. प्रदीप जगताप	109
29.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विचार	डॉ. उल्हास रामजी राठोड	115
30.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे धार्मिक विचार	प्रा. वैभव नानासाहेब कांबळे	117
31.	बाबासाहेबांच्या समाजकारणाला राजकारणाचा अडसर	डॉ. भास्कर श्रावण गायकवाड	121
32.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार	प्रा. डॉ सतिश गंगाराम ससाणे	125

Worldwide International Inter Disciplinary Research Journal (A Peer Reviewed Referred) ISSN – 2454 - 7905

बाबासाहेबांच्या समाजकारणाला राजकारणाचा अडसर

डॉ. भास्कर श्रावण गायकवाड
मराठी विभाग प्रमुख, महाराष्ट्र महाविद्यालय, निलंगा.जि.लातूर. ४१३५२१

स्तावना:-

राजकारण महत्त्वाचे की समाजकारण? की मग दोन्ही महत्त्वाचे?असा प्रश्न जेव्हा उपस्थित होतो, तेव्हा त्याचे त्तर देता येत नाही. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी शुद्ध समाजकारण करण्याचा प्रयत्न आपल्या संपूर्ण हयातीत केला. पण ात राजकारण आडवे आले. खरे पाहता डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी जेव्हा आपल्या चळवळीला सुरवात केली होती, व्हापासूनच त्यांनी समाजकारणाला केंद्रबिंदू मानलेले होते. हिंदू समाज एक झाला पाहिजे, सामाजिक समता प्रस्थापित ाली पाहिजे यासाठी ते आयुष्यभर धडपडत राहिले. त्यांची विचारसरणी आणि त्यांनी केलेले कार्य ते हयातीत असेपर्यंत ोणाला कळाले वा समजलेच नाही. असे म्हणावे लागेल. भारत स्वतंत्र झाला तरी, सामाजिक लोकशाही निर्माण होणार ाही, याची भीती डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांना होती. म्हणूनच त्यांनी राज्यघटनेच्या माध्यमातून स्वातंत्र्य, समता, धुता, न्याय याची प्रस्थापना करुन त्यातून लोकशाहीला मजबूत करण्याचे एक महत्वपूर्ण काम केलेले आहे. "लोकशाही ही प्रस्थापितांची बटीक होऊ नये म्हणून लोकांच्या कल्याणाच्या दूष्टीने सामाजिक, आर्थिक धोरणांचा अंतर्भाव विधानात करण्याचा आग्रह डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांनी केला होता. देशाच्या संविधानात कितीही चांगल्या गोष्टी सल्या तरी त्या चांगल्या गोष्टींची अंमलबजावणी करण्याची इच्छा राज्यकर्त्यांची नसेल तर चांगले संविधान देखील पयशी ठरु शकते, याची जाणीव त्यांना होती. म्हणून त्यांनी लोकशाहीच्या यशस्वीतेच्या आवश्यक अटी स्पष्टपणे तिपादन केल्या. त्या आवश्यक अटी पुढील प्रमाणे आहेत, समाजात असमानता नसावी, शोषित आणि शोषक वर्ग सावेत, प्रबळ विरोधी पक्षाचे अस्तित्व असावे, कायदा आणि प्रशासनात समता असावी,घटनात्मक नितीमत्तेचे पालन ावे,बहुसंख्याकांचा अल्पसंख्यांकावर अत्याचार नसावा, समाजात नैतिक व्यवस्था असावी, सार्वजनिक जाणीव सावी. लोकशाही यशस्वी होण्यासाठी वरील गोष्टींची आवश्यकता आहे.या अटींची पूर्तता होण्यावरच लोकशाहीचे यश वलंबून आहे."१ दुसऱ्या गोलमेज परिषदेमध्ये सुध्दा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या सामाजिक द्रष्टीकोणाची ाणीव करून दिलेली होती. अस्पृश्य निवारणासंदर्भात जे कार्य वा बदल व्हायला पाहिजे होते, ते झाले नाहीत. ांडवलदार,जमिनदार यांनी अस्पृश्यांची पिळवणूकच केलेली आहे. यात ब्रिटिश सरकारने बदल करायला पाहिजे, ासाठी समान नागरीकत्व,समान हक्क, समाज कल्याण खात्याची निर्मिती अशा अनेक मागण्या डॉ. बाबासाहेब ांबेडकरांनी केल्या होत्या. पण या परिषदेसाठी कॉंग्रेस कडून कोणीच हजर झाले नव्हते. आणि ब्रिटिश सरकार कॉंग्रेसला ोबत घेतल्याशिवाय कोणताच निर्णय घेणार नाही हेही तितकेच खरे. म्हणजे बाबासाहेबांच्या समाजकारणावर ाजकारणाने केलेली ही मात होय, असेच म्हणावे लागेल.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना अपेक्षित असलेली लोकशाही आज द्रष्टिक्षेपात येते का? या प्रश्नाचे उत्तर विधानावर विश्वास असणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीस विचारले तर, नकारार्थी मिळेल. ज्या विश्वासाने भारतीय विधानाचा पाया रचला गेला, त्या विश्वासाने राज्यकर्त्यांनी राजकारणाचा गाडा हाकला का? स्वातंत्र्य ,समता,बंधुता, ाय ही मुल्ये भारतीय संविधानाचा पाया म्हणून अंगीकृत करण्यात आलेली होती. या मुल्यांचा विचार राजकीय धिशांनी केला का? या प्रश्नांची चर्चा आज सात दशका नंतरही अपेक्षित आहे असे वाटते. संविधान सभेचे हंगामी

ब्रिटिशकाळात डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांची ही कल्पना होती की, भविष्यात पाण्यावरून नक्की वाद निर्माण होतील म्हणून त्यांनी राज्यघटना निर्मितीच्या वेळी नद्यांच्या पाण्याचा विषय समवर्ती सूची ऐवजी केंद्रीय सुचित टाकण्याचा आग्रह धरला होता पण, त्यांच्या सूचनेकडे फारसे लक्ष दिले नाही परिणामी देश स्वतंत्र झाल्यानंतर निर्माण झालेल्या राज्यांमध्ये नद्यांच्या पाण्यावरून मोठ्या प्रमाणावर वाद निर्माण झाले आहेत. परंतु बाबासाहेबांनी आपल्या मंत्रिपदाच्या केवळ चार वर्षाच्या काळात देशातील मोठी चार धरणे चार वर्षात बांधून पूर्ण करण्यात यश मिळवले. दामोदर नदी खोरे प्रमाणेच त्यांनी सोना नदी खोरे प्रकल्पाच्या उभारणीत उत्तरप्रदेश, बिहार मध्यप्रांत आदि राज्यांची सहमती घडवून आणली. तशीच किमया महानदी वरील हीराकुंड प्रकल्पाच्या बाबतीत ओरिसा, मध्यप्रांत, व पूर्वेकडील राज्यात समन्वय घडवून आणला. कारण हीराकुंड प्रकल्प ओरिसा साठी अतिशय महत्त्वाचा होता तसेच महानदीच्या पुराने ओरिसा सतत भयग्रस्त राहत असे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या पुढाकार आणि दृष्ट दूरदृष्टीतून हिराकुंड,टिकारपार, नीरज (कटक जवळ) येथे महानदीवर धरण उभारली गेली. पंजाब मधली छोटी-मोठी धरणे, हैदराबाद मद्रास सरकारचे मतभेद मिटवत तुंगभद्रा धरण, चंबळ नदी प्रकल्प, दक्षिणेतील अनेक छोटी-मोठी प्रकल्पांची आखणी करण्यात आली या साऱ्या जलसंवर्धन, जलसंपदा आणि धरण याचे खरे श्रेय डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आहे."५ बाबासाहेबांची ही जलनीती आणि दूरदृष्टी सामाजिक विचारातूनच निर्माण झालेली आहे हे नाकारता येणार नाही परंतु बऱ्याच वेळेला राजकारणामुळे त्यांच्या जलनीती ला विरोध झालेला दिसतो.

उपरोक्त सर्व विवेचनातून असे निष्कर्ष निघतात की, बाबासाहेबांचा विचार हा सामाजिक दृष्टिकोनातून होता. बाबासाहेबांना जाती-धर्माच्या पिंजऱ्यात बंदिस्त करणे योग्य नव्हे. बाबासाहेबांचे विचार सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक, आर्थिक, शैक्षणिक, कृषी विषयक, स्त्रीविषयक, आदिवासी विषयक, जल विकासासंदर्भात, ऊर्जा धोरण आणि नियोजन, कामगारांच्या संदर्भात, ओबीसींच्या संदर्भात केलेले कार्य दुर्लक्षित करून चालणार नाही. महिलांसाठी अनेक कायदे बाबासाहेबांनी केलेत. समान काम समान वेतन, प्रसूतीपूर्वी व नंतर पगारी रजा, असे असले तरी दिल्लीतील त्यांच्या निवासस्थानी महिलांना एकत्र करून कायद्याच्या विरोधात मोर्चा काढण्यात आला होता. मुळात त्या महिलांना या कायद्यामुळे आपल्याला काय मिळणार आहे हेच माहीत नव्हते. हा राजकीय विरोध होता. बाबासाहेबांनी आपल्या संपूर्ण आयुष्यात समाज विकासाची जी कामे केलीत त्याला जर राजकीय पाठबळ मिळाले असते तर, स्वतंत्र भारताचे त्यावेळेचे चित्र पर्यायाने आजचे चित्र वेगळेच राहिले असते हे निश्चित..

संदर्भ ग्रंथसूची

१. सामाजिक लोकशाही - डॉ.प्रदीप आगलावे लोकराज्य डिसेंबर २०१८ पृष्ठ.क्र. १४

२. वुई दि पीपल- नानी पालखीवाला (अनु) वि. स. वाळिंबे मेहता पब्लिशिंग हाऊस पुणे, २००७

३. डॉ.आंबेडकर आणि हिंदू कोड बिल- चांगदेव खैरमोडे, सुगावा प्रकाशन पुणे, पृष्ठ क्र. ६.

४. अक्षरगाथा अंक-३५- संपा- मा.मा.जाधव बळीवंश प्रकाशन नांदेड, पृष्ठ. क्र.१७.

५. रत्नापूर समाचार- संपादकीय १४ एप्रिल २०१८, पृष्ठ.क्र. २.